

УДК 347.124:332.025.28

Н. Б. Москалюк
кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету

ГНОСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ НАБУТТЯ ПРАВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Серед примусових підстав припинення права власності за нормами ст. 346 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [1], які породжують набуття прав державної власності, визначено реквізицію та конфіскацію. І хоча нормами цивільного законодавства поняття націоналізації не визначено, події із встановлення державної власності на окремі категорії об'єктів все ж мають місце в національній практиці. Варто згадати хоча б націоналізацію «Приватбанку». Тож для розуміння сутності примусового переходу прав власності від осіб до держави, варто здійснити аналіз означеного поняття в історичній ретроспективі і в прив'язці до вимог міжнародних нормативно-правових актів та іноземної практики. Важливо не лише правильно визначитись із понятійно-категоріальним апаратом, а й із суттю і змістом механізму націоналізації.

Попри те, що з 1992 року існує цілий комплекс законодавчих актів щодо питань приватизації, які регулюють питання переходу від державної до приватної чи колективної власності, чітко сформованого й науково обґрунтованого інституту протилежного приватизації не існує. У своїх попередніх публікаціях [2] ми звертались до інституту реприватизації як способу набуття прав державної власності й підтримували позицію, що це механізм протилежний приватизації та наголошували, що він стосується лише майна, яке підлягало роздержавленню. А тому в питанні націоналізації як способу набуття прав державної власності, відстоюватимемо думку про значно ширше поняття, механізм якого відмінний у складі об'єктів, підставах застосування і його юридичних наслідках.

Питанням націоналізації у своїх наукових працях увагу приділяли такі національні та зарубіжні вчені як С.С. Алексєєв, Алі Халіль Ібрагім, В.А. Белов, В.М. Венеціанов, Н.В. Вороніна, Є.П. Губін, О.В. Дзера, Ю.А. Дорофєєва, В.Б. Ісаков, О.А. Красавчіков, Я.Ф. Миколенко, К.І. Скловський, В.С. Толстой, Є.О. Харитонов, Н.Ю. Челишева, Л.В. Щетіннікова та інші. У працях указаних учених хоча й згадується механізм націоналізації, проте він стосується вже не чинного національного або чинного іноземного законодавства, а тому не може цілком охарактеризувати його з позиції сучасного набуття прав державної власності, що ще раз підтверджує неабияку актуальність нашого дослідження.

Примусове обмеження прав осіб державою існувало в різний час, в різних формах і з різними наслідками. Науковці завжди намагались дослідити та науково обґрунтувати механізми таких обмежень. Націоналізація як поняття то з'являлось, то викорінювалось із норм законодавства й у цих процесах зазнавало суттєвих змін. Значний вплив на цю цивільно-правову конструкцію мають політичні процеси в державі, і вона, як жодна інша, здатна стояти на захисті суспільних інтересів. Неодноразове застосування механізму націоналізації в сучасних умовах розвитку демократичного суспільства вказує на необхідність перегляду нашого не зовсім лояльного ставлення до цього процесу й асоціації його винятково з комуністичним минулим нашої держави.

Важливо дослідити також вимоги міжнародних нормативно-правових актів у питаннях націоналізації і практики іноземних держав у її проведенні, адже лише так можна буде науково обґрунтувати необхідність подальшої еволюції цього механізму як приватноправового інституту набуття прав державної власності.

Метою цієї статті є аналіз розвитку механізму націоналізації як одного із способів набуття прав державної власності й окреслення подальших напрямів його вдосконалення завдяки симбіозу кращого досвіду минулого, сучасного іноземного досвіду та вимог міжнародних нормативно-правових актів.

Обмеження майнових прав приватних суб'єктів державою існувало в різноманітних формах фактично із часів римського права. Так, на основі закону державна казна мала іпотеку в майні платників, проте примусове вилучення у той час могло бути лише в порядку конфіскації за здійснений злочин. Такий стан речей пояснюється тим, що в Римі «приватне право превалювало на державою, тобто не приватне право побудоване за політичними принципами, а держава за приватноправовими» [3, с. 189]. Отож, обмеження прав приватної власності в римському праві існували, проте вилучень у межах цивільно-правового інституту не було.

Першими відомими випадками примусової зміни форми власності з приватної в державну є акти, здійснені у Франції під час Великої французької революції в кінці XVIII ст., а потім в Німеччині

в XIX ст. І саме XX ст. стало найбільш насиченим щодо таких змін століттям і вписало в історію цивілізації глобальні революційні події у всьому світі, що супроводжувалися актами масових вилучень в Росії, Східній Європі, Азії та Африці, а також в Латинській Америці. Саме у XX ст. відбулось повне вилучення приватної власності (зокрема іноземної) в Росії після Жовтневої революції 1917 р. і в країнах Східної Європи після Другої світової війни. Також відбувалось вибіркове вилучення окремих об'єктів або галузей економіки. Зокрема, в 1938 р. в Мексиці була вилучена в державну власність нафтова промисловість, в Англії – окремі галузі промисловості (вугільна, сталеливарна), в 1956 р. в Єгипті був переданий у державну власність Суецький канал, в 1982 р. у Франції – банківська система [4, с. 143].

Під час приведення вищезазначених прикладів, ми свідомо уникаємо конкретної термінології при дослідженні фактів передання власності із приватних рук у державні. А пояснюється це тим, що термінологія вже у той час була неоднозначною. Так, в російській дореволюційній цивілістиці примусове вилучення називалось експропріацією і визначалось як «надзвичайний, виключний спосіб припинення права приватної власності» [5, с. 203]. Порядок проведення експропріації встановлювався у ст. 575-608 Закону Цивільного. Указаними статтями встановлювалися загальні та особливі випадки експропріації: до них належали випадки продажу майна від імені держави з публічних торгів для забезпечення боргів власника; до особливих – випадки примусового вилучення майна боржника в казну держави і вилучення майна, яким власник не мав права володіти за вказівкою закону. Особливим випадком експропріації виділяли примусове обмеження майнових прав приватних осіб державою (примусові позики, засоби, що застосовувались у випадку голоду тощо). Як указувалось цивілістами того часу, «тут усе визначається станом суспільства на цей момент, особливим, виключним, і тому тут насамперед необхідне майно, а потім уже виникає питання про винагороду» [6, с. 439].

Є.В. Васьковський з цього приводу зазначав: «Якщо експропріація визначалась як примусове вилучення державою визначеного нерухомого майна з володіння власника за відому винагороду для загальнокорисного блага, то існувала і відмінна від неї основа припинення права приватної власності: здійснення державою права крайньої необхідності, коли ним у виняткових обставинах вилучаються із володіння приватних осіб ті чи інші речі, наприклад, зачумлені тварини, предмети побуту в часи війни і т.д.» [7, с. 161-167]. Отож, із зазначеного можемо зробити висновок про існування двох категорій підстав вилучення майна у приватного власника: загальносуспільне благо

й виключні обставини війни, голоду, епідемій та епізоотій. І називалось таке вилучення експропріацією, основою для проведення якої був закон, спрямованість на задоволення загальносуспільних благ і застосування обов'язкової компенсації власнику.

Із 1917 р. термін «експропріація» більше не існував у російському законодавстві, проте він фактично був замінений на термін «націоналізація». Так, згідно з Декретом про землю 1917 р., суб'єкт, що набував права власності на примусово вилучене майно, був визначений як «держава». Дефініція націоналізації була законодавчо закріплена лише 1928 р. Загальними засадами землекористування та землевпорядкування як «відміна назавжди права приватної власності». То ж суть процесу вилучення не змінилася, проте термін «націоналізація» був, на думку цивілістів, кращий від «експропріації», бо мало за мету задоволення інтересів нації, народу.

Якщо аналізувати міжнародне законодавство на предмет існування в ньому норм щодо можливостей держав застосовувати вилучення і як цей процес називати, то варто відзначити наступне: в теорії і практиці міжнародного права аж до 70-х рр. минулого століття право держав на націоналізацію (експропріацію) власності іноземних юридичних і фізичних осіб було одним із найбільш дискусійних питань. Це пояснювалось тим, що припинення інвестиційної діяльності як результат примусового вилучення капіталовкладень державою, що приймає, уважалось найбільшою загрозою для іноземного інвестора. На сьогодні ситуація докорінним чином змінилася й право держави на націоналізацію (експропріацію) почали визнавати повсюдно. Указане стало результатом багаторічного розвитку міжнародного інвестиційного права.

Як бачимо із вищезазначеного, у науці міжнародного права вживаються одночасно обидва терміни, до того ж як синоніми. Міжнародне нормативно-правове регулювання підтверджує, що це застосування термінології є доволі загальним. Так, у Резолюції з Постійного суверенітету держав над природними багатствами, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 1962 р. встановлюється таке: «Націоналізація, експропріація або реквізиція повинні бути викликані необхідністю комунального обслуговування, цілями безпеки або зроблені в національних інтересах, які визнані такими, що превалюють над індивідуальними або приватними інтересами, як місцевими, так і іноземними. Власнику має бути виплачена компенсація згідно з чинним законодавством держави, що застосувала подібні заходи в силу свого суверенітету і відповідно до міжнародного права» [8].

Статутом Економічних прав й обов'язків держав 1974 р. встановлено, що «Кожна держава

має право: а) регулювати й здійснювати владу над іноземними інвестиціями в межах національної юрисдикції згідно зі своїми законами та інструкціями й у відповідності зі своїми національними цілями й пріоритетами. Жодна держава не повинна примушувати надавати преференційного режиму іноземних інвестицій б) націоналізувати, конфіскувати або передати іноземну власність за таких умов можливо лише у разі виплати відповідної компенсації державою, що вживає таких заходів. У разі, якщо з питанням про виплату компенсації виникають суперечності, вони повинні вирішуватися відповідно до внутрішньодержавного законодавства країни, яка проводить націоналізацію, і в її судах» [9].

Із вказаного вище можемо зауважити, що міжнародне законодавство щодо вилучення права приватної власності вживає терміни «націоналізація», «експропріація» та «реквізиція». Механізм уживання цих термінів указує, що кожна з держав може сама обирати, яку термінологію застосовувати у своєму внутрішньому праві. Важливо, що яку б термінологію держава не обрала, вона повинна дотримуватись правил, визначених нормами міжнародного права щодо виключного характеру, захисту публічних інтересів й адекватної компенсації.

Єдності розуміння вживаних термінів серед науковців також немає. Так, Р. Огуст розділяє націоналізацію й експропріацію за критерієм наявності або відсутності компенсації: щодо сплати компенсації мова йде про націоналізацію, а за її відсутності – про експропріацію [10, с. 63]. Д. Карро і П. Жюйар пишуть, що експропріація є результатом адміністративного заходу, націоналізація впливає із законодавчого акта, а конфіскація є мірою відповідальності (санкцією). На їхню думку, експропріація проводиться під контролем судових органів, тоді як націоналізація часто виявляється поза всяким контролем. Розбіжність цих процедур відображає економічну й правову реальність. Об'єктом експропріації стає власність окремих осіб; націоналізації – сукупна власність, необов'язково індивідуалізована. Далі експропріація націлена на задоволення суспільно корисної потреби, має місцеве значення; націоналізація – на задоволення суспільно корисної потреби загальнонаціонального значення. Ці відмінності, на думку вчених, мають сенс в цивільно-правовій сфері й не виникають в інших сферах, у яких є експропріація, але немає націоналізації [11, с. 432]. Поняття націоналізації є складовою частиною поняття експропріації, уважають французькі фахівці.

На думку відомого цивіліста М.М. Богуславського, «націоналізацію як загальний захід держави зі здійснення соціально-економічних змін слід відрізнити від експропріації як заходу з ви-

лучення окремих об'єктів у власність держави» [12, с. 179].

Ми з приводу застосовуваної термінології вважаємо, що слід звернути увагу на етимологію слова, яке вживається як те чи інше поняття. Експропріація з лат. *expropriatio, expropriatio* – «позбавляю власності», тоді як націоналізація є французьким терміном *nationalisation*, що походить від латинського слова *natio* – народ й означає процес перетворення приватних активів у національні. Тож, зважаючи на необхідність задоволення публічно-правових інтересів і гарантування безпеки, процес зміни форми власності доречніше все-таки називати націоналізацією.

Варто зауважити, що сучасне національне законодавство поняття «націоналізація» не містить. Ст. 41 Конституції вказує, що «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом та за умови попереднього й повного відшкодування їхньої вартості. Примусове відчуження таких об'єктів із подальшим повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [13]. Отже, не закріплюючи офіційно назви поняття, законодавством все ж допускається примусове відчуження. Указана конституційно-правова норма має ще одне фундаментальне значення – вона допускає «примусове відчуження», а не «примусове вилучення». Це означає, що безкоштовного позбавлення приватної власності навіть із мотивів суспільної необхідності, воєнного чи надзвичайного стану бути не може.

2012 р. було прийнято Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», основною метою якого є визначення механізму передання, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Указаний закон містить два способи переходу прав власності до держави: примусове відчуження майна як позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості; та вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеного державного майна з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Аналізуючи Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», можемо констатувати його логічність, системність і повноту. Так, нормами закону встановлено правову основу примусового відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану; способи примусового відчуження або вилучення майна; органи, що приймають рішення про примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану; органи, що приймають рішення про примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму надзвичайного стану; особливості передачі та примусового відчуження комунального майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану; вимоги до акта про примусове відчуження або вилучення майна; оцінка майна; право на відшкодування вартості майна; фінансування компенсації та заходів з примусового відчуження або вилучення майна; порядок отримання компенсації за примусово відчужене майно; порядок повернення примусово відчуженого майна, що збереглося, та надання іншого майна; вирішення спорів; а також відповідальність за порушення законодавства про відшкодування вартості майна та повернення примусово відчуженого майна. За такого детального регламентування всіх аспектів примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану баланс інтересів приватного власника та держави, на нашу думку, дотриманий. Якщо норм закону буде дотримано, то перехід від приватної чи колективної до державної форми власності буде здійснено в правовому полі.

Ст. 353 ЦК України визначено правовий режим реквізиції. Так, «у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього й повного відшкодування його вартості (реквізиція). В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується. Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена у суді. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати як заміну надання йому іншого майна, якщо це можливо. Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення у судовому порядку» [15].

Порівнюючи норми ст. 353 ЦК України із нормами вищевказаного Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», можна дійти висновку, що в останньому йдеться саме про інститут реквізиції. То ж норми Закону цілком відповідають нормам, встановленим у ЦК України й Конституції України.

Аналізуючи норми щодо реквізиції, можна виділити такі її основні характеристики:

- реквізиція направлена на відвернення стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин;
- примусове відчуження здійснюється з метою суспільної необхідності;
- реквізиція передбачає повне попереднє або наступне відшкодування;
- після завершення надзвичайних обставин попередній власник може вимагати повернення йому реквізованого майна.

Суспільна необхідність як обумовлена загальнодержавними інтересами виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження власності у встановленому законом порядку, має, на нашу думку, значно ширше значення, ніж це встановлено для застосування норм про реквізицію. Так держава як регулятор повинна мати можливість забезпечувати економічну безпеку пріоритетних галузей і сфер, активно здійснювати управління економікою, а від того в національному законодавстві мають бути детально регламентовані процеси примусового відчуження майна, майнових прав та/або цілісних майнових комплексів. Таке відчуження й носило б назву «націоналізація».

Основна відмінність, що пропонується нами між поняттями «реквізиція» та «націоналізація» – це те, що при націоналізації не потрібне існування надзвичайних обставин, а потрібна лише суспільна необхідність, також при націоналізації не існувало б режиму повернення майна попередньому власнику. Подальша приватизація націоналізованого була б дозволена лише за економічної доцільності такої.

На підтримку своєї позиції наведемо приклад Франції, яка у кінці ХХ ст. активно застосовувала процеси націоналізації паралельно з приватизаційними процесами й тому формувала свою економічну безпеку та відстоювала економічні інтереси своїх громадян.

За правління Ф. Міттерана 1982 р. націоналізація носила стратегічний характер і наділила уряд можливістю здійснювати активне втручання в економіку. Вона багато в чому була також пов'язана з тим, що приватний сектор недофінансовував важливі галузі економіки, особливо такі, як виробнича інфраструктура, інформацій-

ні технології, нові дослідження в промисловості, авіабудуванні, металургії та ін. Усі ці галузі виявилися до того періоду неконкурентоспроможними, і приватний сектор не міг їх модернізувати відповідно до нових міжнародних вимог, які були задані інфраструктурою провідних економічних держав світу (США, Японією, Німеччиною). За таких обставин були націоналізовані п'ять промислових груп (CGE, Pechiney, Rhone, Poulenc, Saint-Gobain and Thomson), а також 41 банк і фінансова установа. Сталеливарна промисловість (Usinor and Sacilor) також стала державною власністю. Держава придбала контрольний пакет акцій таких підприємств передової технології, як Matita, Dassault, Bull, і IТТ France. Як наслідок, більше 25% всієї економіки Франції стало знаходитися під безпосереднім керівництвом держави або домінуючим впливом держави у відповідних країнах [16].

Державний сектор Франції, який до того періоду був більший, ніж у будь-якій іншій країні, отримав величезні фінансові дотації за рахунок державного бюджету; якісно покращився його менеджмент. І вже через чотири роки після націоналізації він став об'єктом нової денационалізації (1986-1988 рр.), тобто приватизації. До цього періоду в націоналізовані підприємства, як було зазначено вище, були вкладені величезні кошти, вони піддалися докорінній модернізації, стали цілком конкурентоспроможними в світовій економіці. Приватизації оновлених галузей і сфер принесли бюджету надприбутки. Це значно зміцнило державний бюджет і дозволило привести його у відповідність до Маастрихтського договору (дефіцит 3%). Пояснюючи мотиви націоналізації, зазвичай, думки французів сходяться на тому, що держава таким шляхом «підтягує» великі фірми до конкурентоспроможного рівня, укладаючи в них великі фінансові ресурси (інвестиції), розраховуючи після цього на значні прибутки у вигляді податків і великих вливань до бюджету після проведеної приватизації націоналізованих об'єктів.

Приведені нами французькі приклади кінця ХХ ст. показово переконують нас у необхідності законодавчого закріплення «правил гри» щодо націоналізації, хоча й зараз такі випадки в державі непоодинокі. Так, новий президент Франції Е. Макрон оголосив про націоналізацію верфі STX у Сен-Назері. Мажоритарним акціонером верфей є південнокорейський конгломерат, над яким нависла загроза банкрутства. Кредитори STX вирішили продати французьку дочірню компанію і претендент був лише один – італійська суднобудівна компанія Fincantieri. У Франції заговорили про те, що продаж верфі загрожує національним інтересам, не кажучи про перспективу втрати 7000 робочих місць. То ж прийняттям рішення про націоналізацію держава втримає робочі міс-

ця й збереже єдиного унікального виробника, здатного будувати великі корпуси для військових кораблів до кращих часів. Цим буде забезпечена й соціальна, і економічна, і військова безпека держави.

В Україні, на жаль, складається практика, коли державні підприємства свідомо доводять до банкрутства і виставляють на приватизацію лише тоді, коли їхня ціна буде найнижчою, а умови купівлі таких об'єктів для олігархів будуть найвигоднішими. То ж ця практика прямо протилежна французькій і веде українську економіку до знищення. Запровадженням націоналізації ми пропонуємо докорінно змінити ситуацію і нарешті почати забезпечувати економічну безпеку держави та громадян. Для цього нами пропонується розширити зміст ст. 535 ЦК України додатковими чотирма пунктами. Статтю перейменувати «Примусове відчуження майна» і встановити правове регулювання нею для реквізиції та націоналізації одночасно. Так, долучити до ст. п. 7 який вказуватиме: «У випадку суспільної необхідності майно, майнові права та/або цілісні майнові комплекси можуть бути примусово відчужені у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (націоналізація)». П. 8 передбачити, що «Націоналізоване майно переходить у власність держави». П. 9 вказуватиме, що «Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість націоналізованого майна, може бути оскаржена в суді». П. 10 передбачатиме, що «Після припинення суспільної необхідності націоналізоване майно, майнові права та/або цілісні майнові комплекси можуть підлягати приватизації». На основі вказаних норм Цивільного кодексу має бути прийнятий окремий закон, який регулюватиме усі аспекти націоналізаційного механізму. Лише з прийняттям норм щодо націоналізації і їхнім адекватним відображенням у чинному національному законодавстві, можна буде говорити про забезпечення балансу інтересів приватного та державного власника й адекватного задоволення суспільних інтересів. Питання націоналізації має бути, на наш погляд, деполітизовано й виступати одним з інструментів гарантування економічної безпеки держави.

Література

1. Цивільний кодекс України від 28 листопада 2001 р.. Голос України. 2003. № 45-46. 12 березня. № 47-48. 13 березня.
2. Москалюк Н.Б. Еволюція механізму реприватизації як способу набуття прав державної власності. Альманах міжнародного права. 2017. № 18.
3. Иеринг Р. Дух римського права. Москва, Петербург, 1875. 321 с.
4. Данельян А.А. Национализация в современном международном праве. Закон. 2014. № 4. С. 142-143.

5. Гуляев А.М. Русское гражданское право. Обзор действующего законодательства, кассационной практики прав. Сената и Проекта гражданского уложения. Пособие к лекциям. Санкт-Петербург, 1913.

6. Победоносцев К.П. Курс гражданского права. 1 ч. Санкт-Петербург, 1896.

7. Васильковский С.В. Учебник русского гражданского права. Санкт-Петербург, 1887.

8. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Невід'ємний суверенітет над природними ресурсами» від 14 грудня 1962 року (сист. номер: 995_819). Офіційний веб-сайт ВР України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.

9. Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12 грудня 1974 року (сист. номер 995_077) // Офіційний сайт ВР України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.

10. August R. International Business Law: Text, Cases, and Readings. London, 2004.

11. Карро Д., Жюйар П. Международное экономическое право / науч.ред. В. М. Шумилов. Москва: Международн. отношения, 2002. 580с.

12. Богуславский М.М. Иностранные инвестиции: правовое регулирование. Москва, 1996.

13. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

14. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 15, ст. 99.

15. Цивільний кодекс України від 28 листопада 2001р. Голос України. 2003. № 45-46. 12 березня. № 47-8. 13 березня.

16. Хасбулатов Р.И. Мировая экономика: учебник для бакалавров. Москва: Издательство Юрайт, 2015. 884 с.

Анотація

Москалюк Н. Б. Гносеологічні аспекти націоналізації в системі набуття прав державної власності. – Стаття.

Стаття присвячена націоналізації як одному зі способів набуття прав державної власності. Автором аналізується національне нормативно-правове забезпечення механізму націоналізації в історичній ретроспективі і в порівнянні з міжнародним нормативно-правовими регулюванням. Особлива увага в дослідженні приділена розмежуванню понять «націоналізація», «реквізиція»

та «реприватизація». Автором здійснено детальний аналіз націоналізаційного механізму, що визначений нормами чинного законодавства, з позиції відповідності його нормам міжнародних нормативно-правових актів та іноземної практики.

Ключові слова: націоналізація, реприватизація, реквізиція, державна власність, набуття прав, баланс прав, інвестиції.

Аннотация

Москалюк Н. Б. Гносеологические аспекты национализации в системе приобретения прав государственной собственности. – Статья.

Статья посвящена национализации как одному из способов приобретения прав государственной собственности. Автором анализируется национальное нормативно-правовое обеспечение механизма национализации в исторической ретроспективе и по сравнению с международным нормативно-правовым регулированием. Особое внимание в исследовании уделено разграничению понятий «национализация», «реквизиция» и «реприватизация». Автором осуществлен подробный анализ национализационного механизма, определенного нормами действующего законодательства, с позиции соответствия его нормам международных нормативно-правовых актов и иностранной практики.

Ключевые слова: национализация, реприватизация, реквизиция, государственная собственность, приобретение прав, баланс прав, инвестиции.

Summary

Moskaliuk N. B. Gnosological aspects of nationalization in the system of acquisition of public property rights. – Article.

The article is devoted to nationalization as one of the ways to acquire state property rights. The author analyzes the national legal and regulatory framework of the nationalization mechanism in the historical retrospective and in comparison with international normative legal regulation. Special attention is paid to the distinction between the concepts of “nationalization”, “requisition” and “re-privatization”. The author has carried out a detailed analysis of the mechanism of nationalization, which is determined by the norms of the current legislation, from the standpoint of compliance with its norms of international normative legal acts and foreign practice.

Key words: nationalization, reprivatization, requisition, state ownership, acquisition of rights, balance of rights, investment.